

Vrouwen toen en nu: Maria de Groot (1937), dichter en feministisch theoloog

Vijfentachtig is ze en nog zo op en wakker: Maria de Groot. Afgelopen oktober ontmoette ik haar voor het eerst in het sfeervol omgebouwde schooltje Flearstift in Woudsend waar ze samen met haar vriendin Christianne Meroz al decennialang woont en werkt. Haar naam viel tijdens een bezoek aan Nederland toen Ida Gerhardt tegen me zei ‘Weet je wie de grootste dichteres van Nederland is? Maria de Groot! Maandenlang moest ik wachten tot er enkele bundels in Stellenbosch, Zuid-Afrika arriveerden (26 juni 1990). Prachtig en aangrijpend vond ik ‘Lamp van melkglas’, ‘Westerbork’ en ‘De Watertuin’, vooral het gedicht *De Verschijning* met de optocht van vogels in haar schrijfdomein dat meteen *De Vogels* van Aristophanes opriep: ‘En ook de koolmees [...], een fladdering van geel en zwart, een speelbal zon’. Wel vroeg ik me meteen af waarom ook zij die vuursteen in haar hand had: het ongeëerd zijn in eigen land. Vrouw? Religieus?’ Mijn studies en onderzoek voerden me echter op andere wegen, van de polyglotte Anna Maria van Schurman, de Zuid-Afrikaanse schrijfsters in het Nederlands, en ‘Vrouwen en zingeving’. Nu komt ze dan eindelijk aan de beurt, al kan ik haar slechts aanstippen.

Leven en werk

Maria de Groot werd in Wormer geboren (1937) waar haar vader onderwijzer was. Bij elke akte meer verhuisde hij naar een betere baan en zij verhuisde met hem, haar moeder en broer Rokus mee. In Deventer zat ze op hetzelfde gymnasium als Etty Hillesum. Ze ging Nederlands in Amsterdam studeren, maar ook Afrikaans. Bij hoogleraar Merwe Scholtz deed ze een mondeling over het *Joernaal van Jorik* van de dichter D. J. Opperman. Later studeerde ze theologie, werkte ze als wetenschappelijk medewerker en was ze van 1970 tot 1975 vicaris en predikante in de Haagse Kloosterkerk, één van de eerste grote-stads-predikantes in het land. Ze was ook één van de medestichters van *Ekklesia*, de Haagse basisgemeente, vrijzinnig, groen, feministisch en oecumenisch. Dat was veel Haagse Kloosterkerkgangers te progressief. Ze bedankte. Onbezoldigd werkte ze nog jaren in de basisgemeente. Samen met vrouwen als Tine Halkes en Gonny Scholten stond ze aan de wieg van feministische theologie. In 1980 kreeg ze de kans om in Utrecht feministische exegese te geven. Daarna vertrok ze naar Woudsend, maar in 1982 kreeg ze een promotieplaats bij de afdeling Nieuwe Testament van de Utrechtse universiteit.

Dat werd een groot drama. Wat de Italiaanse geleerde theologe Elena Cornaro Piscopia (1646-1684) was overkomen – promotie bij theologie werd door vijandig mannelijk verzet omgezet naar een promotie in de filosofie – overkwam Maria de Groot eeuwen later ook nog, in 1987. Haar promotie over een vrouwelijke kijk op het Johannes-evangelie werd niet aanvaard door enkele mannenbroeders. Men stak er nog vast in conservatieve dogma-theologie en kende andere moderne benaderingen als het belang van de lezer voor de interpretatie (receptie-esthetica) niet. Maar een jaar later kon ze op hetzelfde onderzoek promoveren bij hoogleraar semiotiek en vrouwenstudies Mieke Bal, *Messiaanse ikonen. Een vrouwenstudie van het evangelie naar Johannes*. De kern ervan vormen de zeven ‘Ik ben’-metaforen (de goede herder, de ware wijnstok, de landman, het brood, de weg etc.). In haar boek bespreekt ze de achtergronden en de betekenissen in het Johannesverhaal, ook in samenhang met andere vroegchristelijke teksten. Vrouwen ervaren die teksten en beeldspraak over bijvoorbeeld een vrouwenapostolaat bij de Samaritaanse vrouw als *empowering*.

Sinds haar verhuizing naar Woudsend (1982) organiseerde Maria de Groot vrouwencolleges over theologie, poëzie en spiritualiteit. Voor het nodige brood op de plank was ze docente Nederlandse letterkunde aan de Noordelijke Hogeschool in Leeuwarden. Haar lijst met publicaties en literair werk vanaf 1966 loopt in de honderd. Het kostbaarste is voor haar de poëzie. Ida Gerhardt komt naar voren in haar boek *Gesprek met Ida Gerhardt*, de stad Deventer in *Deventer stadgedichten*. Eerder had ze meegewerkt aan de vrouwenliedbundels *Eva's Lied* (1984; 1988), maar pas in 2003 accepteerde het *Liedboek van de Kerken* bijdragen van vrouwen (Maria de Groot, nrs. 164 (over Sara), 548 (lied van de lijdende god), 714 (dat ik recht kan staan). Recent publiceerde ze *Het donkere hart van de zonnebloem* (2020), zo mooi:

*Als zwaluwzwermen zijn de mensen.
Zij vliegen naar hetzelfde doel:
Een nestplaats waar zij kunnen baren
En voorgeslachten evenaren
In krijsen, voeden en gewoel
En alles wat zij anderen wensen.*

*Hier is het stil, hier wacht de Ene
Om met een ieder mee te gaan [...]*

In de voetsporen van vrouwen

Maria de Groot is een dichtster en geleerd theoloog die door haar wortels in de joods-christelijke en klassieke traditie, door haar groene, feministische en politieke geschriften in een vrouwen traditie van eeuwen staat. Behalve Elena Cornaro Piscopia, kan ik Hedibia, Hildegard von Bingen, Olympia Morata, Anna Maria van Schurman en nog een hele rij vrouwen toevoegen. Tijdens mijn studie Nederlands (Utrecht 1980-1987) is haar naam nooit gevallen, laat staan tijdens de colleges klassieke en antieke taal- en letteren in Stellenbosch. De aandacht voor (historische) vrouwenletterkunde moest nog beginnen. Dat gold helemaal voor vrouwen in theologie en kerkgeschiedenis. Maar zelfs in overzichten als *Honderd jaar vrouwen op de kansel* (2011) komt ze niet voor (net zomin als ds. Laura Reedijk en ds. Ans Vogel trouwens, zie *Handreiking* 2014-5 en -7). Nu kun je verwachten dat grote 'boze' mannen haar weren. Maar het gebrek aan onderlinge solidariteit bij vrouwen is vaak ook stuitend. Zo nam Ida Gerhardt het Adriaan Roland Holst kwalijk dat hij privé haar werk prees, maar niet in het openbaar. Ze deed hetzelfde bij Maria de Groot. Was het animositeit om De Groot's veel intiemere vriendschap met Gerhardt dat Anneke Reitsma een dubieuze, zeer autoriteitsgevoelige kritiek schreef over *De Watertuin?* De Groot is een pionier die in haar leven veel tegenwerking heeft gehad. Toch werd ze door haar dagopeningen bij de VPRO-radio bekend en kreeg ze in 2003 een lintje van Oranje. In haar fraaie gelaagde en lyrische werk erkent ze dankbaar de invloed van Sappho, Gerhardt, Stein, Dickinson, Leyster, Hillesum en Beruriah, maar ook van Xiabo, Benenson en Rinpoche. In haar psalmen heerst Sjechina, de goddelijke Aanwezigheid. Maria de Groot verdient een erekroon.

Pieta van Beek

*Met dank aan Bram Schriever (interviewtip) en Erik Heijerman (lift). Bronnen: haar bundels, artikelen, brieven, ansichtkaarten, proefschrift en *Gesprek met Ida Gerhardt*; verder Delhaas 1988, Reitsma 1988; Van Limpt 2007; Van Beek *Brieven van Overzee* (2013). Haar archief gaat naar het Literatuurmuseum.



Maria de Groot, Woudsend, oktober 2022

Foto: Pieta van Beek

